

המתוחכם, המרדן, התם וזה שלא אכפת לו: איך נעביר את האמונה לדור הבא?

אהרן מגיע לבית הכנסת והוא מתפתל מכאבים. "איי הנעל, היא קטנה על הרגל והורגת אותי". שמואל, שכנו לספסל, לא מבין. "אז תחליף את הנעל, למה אתה הולך עם נעל לוחצת?"

- "אסביר לך, אני עובר בשבועות האחרונים את התקופה הנוראה בחיי. הבן שלי נשר מהמכללה והבת שלי הסתכסכה איתנו ולא רוצה לחזור הביתה. אבל מה, כשאני חולץ את הנעליים האלו, החיים נהיים הרבה יותר קלים"...

ילדים, ילדים, מה אפשר לומר על מערכת היחסים הסבוכה בעולם. התקשורת עם הילדים דומה לפעמים לשדה קרב, שבו הורה בודד עומד מול כיתת יורים... כשהילד בגיל שנתיים, אומרים לו מה לעשות, כשהוא בגיל ארבע, מעבירים לו המלצה ובגיל עשר, עוברים לעבוד אצלו ולקבל הוראות...

ארבע נשים נפגשות מדי יום חמישי בבית קפה ברמת גן. הן מניחות את הטלפון על השולחן והראשונה נאנחת: "אוי". השנייה נאנחת פעמיים: "אוי וויי". השלישית מאריכה את האנחה: "אוי ויי איז מיר". הארבע הרביעית אומרת: "חשבת שלא נדבר היום על הילדים שלנו"...

ולמרות כל המורכבות, התורה לא עושה לנו הנחות. אבא או אימא אינם יכולים לחמוק מלקיים את חובתם בליל הסדר ולעניין את הילדים היושבים סביב השולחן בסיפור יציאת מצרים. מרוב הטרדות בערב פסח, לפעמים שוכחים את עיקר העניין: מתעסקים עם המון דברים חשובים, כמו מצה שרויה וקטניות וירק כזה או אחר לכרפס, אך שוכחים את המצווה העיקרית של הלילה הזה:

1. שמות יג,ח: והגדת לבנך ביום ההוא [ליל פסח] לאמור: בעבור זה ה' לי בצאתי ממצרים.

מצוות הלילה היא להשריש אצל הדור הבא את האמונה בסיפור יציאת מצרים ולחזק את הזהות היהודים בקרבם - והאתגר הוא לעניין את כל ארבעת הבנים סביב השולחן. איש אינו רשאי לחמוק בטענת 'הבן שלי רשע או לא מתעניין', אלא עלינו לגעת בכולם. [אגב, שואלים למה ארבעה בנים ולא בנות? התשובה פשוטה: רק אצל הבנים יש רשע, תם ושאינו יודע לשאול. הבנות הן כולן מקסימות ונהדרות וחסר למי שיגיד אחרת...].

הבה נעביר את הרעיון דרך וארט נהדר:

ההגדה: כנגד ארבעה בנים דיברה תורה: אחד חכם, אחד רשע ואחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

כאן עולה שאלה ידועה: למה ההגדה מפרטת ומונה 'אחד חכם, אחד רשע, אחד תם'? האם לומד ההגדה אינו יודע למנות בעצמו עד ארבע? ואם בכל זאת מתעקשים לספור, היה הרבה יותר מתאים לומר 'אחד חכם, השני רשע, השלישי תם והרביעי שאינו יודע לשאול'?

ראיתי הסבר נפלא (הגדת הרב לאו, בשם הגדת השיר והשבח, הרב זלמן סורוצקין, מראשי אגודת ישראל בדור הקודם): ההגדה מתכוונת לומר 'בין חכם, בין רשע, בין תם' אתה חייב ללמדו. שכן בלשון המשנה, ספירת 'אחד, אחד', כוונתה: 'בין כך ובין כך', כמו 'אחד תם ואחד מועד'.

בעל ההגדה מכוון בכך אל כישורי ההתחמקות המוכרים של ההורים. לפעמים מעירים להורה על הילד שלו וההורה מתחמק: "זה ילד גאון. הוא יותר מוכשר ואינטליגנט ממני ואיך אני יכול להעיר לו?" פעמים התגובה הפוכה. ההורה מצטדק: 'הילד מופרע וחסר תקנה. אני מודה לאלוקים שהוא לא זורק עלי כיסא ויותר מזה לא אבקש'. לפעמים הורה אומר: 'הילד שלי סתום, כל מה שנכנס מאוזן אחת יוצא מאוזן שנייה ואיך אשכנע אותו לעשות שיעורי בית?'. ולפעמים הורה טוען: 'הילד עוד קטן, תן לו לגדול והוא יתבגר'... בכל זאת, בעל ההגדה אינו עושה הנחות ומחייב אותנו לפנות אל כל ארבע הטיפוסים.

הגדה של פסח עם פירוש השיר והשבח: יש לתמוה, מה היה חסר לו אמר 'חכם, רשע, תם ושאינו יודע לשאול' בלא תיבות אחד? אלא משמעותו על דרך שאמרו במשנה: אחד תם ואחד מועד, שפירושו בין תם ובין מועד. שלא תאמר על הן הרשע, הבוטט והכופר מה בצע כי נגיד 'בחזק יד הוציאנו ה' וכן בבן התם והשאינו יודע לשאול, שלא תאמר הלא הן איננו מבין מה שנדבר אליו.

והשאלה היא, כיצד עושים את זה?

אנו רוצים להקדיש את השיעור, לשני בנים יקרים מתוך הארבעה: הן הרשע והן שאינו שואל. שני הילדים הללו הם הראשונים אליהם מתייחסת התורה בפרשת בא והם גם המאתגרים ביותר מבחינה חינוכית. הרשע - משום שהוא מלחיץ ומקלקל את הסדר. הוא מגיע לשולחן החגיגי במגמה ללעוג, לקנטר ולהרוס את החוויה. ואילו זה שאינו שואל, הוא במובן מסוים, המדאיג ביותר את ההורים. זה הילד **שלא אכפת לו**. הילד **שההורים לא מעניינים אותו**. הוא יושב בשקט כל הסדר ורק ממתין שהשעמום ייגמר והוא יוכל להמשיך לעשות כסף. והשאלה החשובה היא, איך נוגעים בלבבות?

כמובן, הפיתרון שמציעה ההגדה לשני הבנים הללו, הוא מסובך בפני עצמו.

ההגדה: רשע מה הוא אומר? מה העבודה הזאת לכם? לכם ולא לו, ולפי שהוציא את עצמו מן הכלל, אף אתה הקהה את שיניו ואמור לו ... **אילו היה שם, לא היה נגאל.**

האם הכוונה בפשטות לשבור לו את השיניים? האם התורה ש'דרכיה דרכי נועם', מתכוונת לפוצץ את הסדר, לסלק את הילד מהשולחן ולומר לו 'אינך חלק מהמשפחה. חבל שלא נשאת במצרים!'

גם התשובה לבן שאינו שואל, אינה ברורה:

ושאינו יודע לשאול – את פתח לו: שנאמר: והגדת לבנך ... בעבור זה עשה ה' לי **בצאתי ממצרים.**

אבל איך 'נפתח לו' אם הוא לא שואל כלום? אם אינו רואה בנו שותפים רלוונטיים לחיים שלו?

הרבי מליובאוויטש העיר הערה מרתקת: נשים לב שהבן הזה הוא היחיד מכל ארבעת הבנים שהתורה ממליצה לדבר אליו **בצורה אישית:** "בעבור זה עשה ה' לי **בצאתי ממצרים**". בעוד שאצל כל שלוש הבנים האחרים, התורה מנסחת את התשובה בצורה **כללית, לאומית ומקיפה:**

הבן החכם: עבדים היינו לפרעה במצרים ויוציאנו ה' ממצרים. **הבן הרשע:** זבח פסח הוא לה' אשר פסח על בתי בני ישראל במצרים ... **ואת בתינו הציל. הבן התם:** בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים.

מה מונח כאן בתוך הציווי **לרדד את השיח** עם הבן שאינו שואל - **לסיפור אישי?** הרבי מליובאוויטש מוצא כאן רמז לגישה חינוכית נפלאה, שעשויה לשנות לחלוטין את השיח בבית.

א. הגישה הכללית של התורה היא, לומר את שלה בלי להתווכח. התורה אינה טורחת להסביר את רוב טעמי המצוות וגם אינה מתפלמסת עם אלו המתנגדים לחוקי התורה. התורה מציגה את חוקי ה' בצורה ברורה ומי שיש לו נשמה ושכל – מוזמן להצטרף.

מצווה אחת ויחידה יצאה מן הכלל. התורה מתייחסת בהרחבה לשאלות ולהתנגדויות שעוללות לצורך כנגדה – והתורה עושה זאת לא פחות מארבע פעמים. בכל אחת מארבע הפעמים הללו, התורה מציגה את השאלה בנוסח אחר ומציעה תשובה שונה.

יהודי מחויב לזכור כל ימיו את היציאה הפלאית ממצרים, את הלילה שילד את הזהות היהודית וגם להעביר את הסיפור לילדיו אחריו. כאן מעלה התורה ארבע שאלות, שהילדים מעלים כנגד הסיפור.

2. שמות יב, כו: 1. והיה כי יאמרו אליכם בניכם, מה העבודה הזאת לכם? 2. **שמות יג, ח:** והגדת לבנך ביום ההוא לאמור. 3. **שמות יג, יד:** והיה כי ישאלך בנך מחר לאמור מה זאת? 4. **דברים ו, כ:** כי ישאלך בנך מחר לאמור, מה העדות, החוקים והמשפטים אשר צווה ה' אלוקינו אתכם.

ארבעה חומשים, ארבע שאלות שונות. מה מונח בכל השינויים הללו? מדוע פעם השאלה מנוסחת בסגנון "כי יאמרו אליכם בניכם"? ופעם אחרת בסגנון "כי ישאלך בנך"? ופעם שלישית זה "והגדת" בלי שהוקדמה בכלל שאלה? פעם השאלה היא "מה העבודה הזאת לכם"? ופעם "מה העדות החוקים והמשפטים" ופעם סתם "מה זאת"?

התורה מעבירה הוראה עצומה בחינוך: **כל ילד הוא עולם בפני עצמו**. ילדים הם לא פס ייצור זהה של קופסאות גבינה. האבא חייב להקשיב היטב לשאלת הילדים ולשים לב מה מציק לכל אחד. לפעמים זה הבדל של מילה אחת או שתיים – אך אצל ילד אחד, זאת שאלה אינטליגנטית של הרחבת ידע ואילו אצל ילד אחר, זאת שאלה הפוכה בדיוק של התרסה ופקפוק בעיקר.

מספרים על הורים שזכו לרוות נחת מהילדים, חוץ מילד אחד שנשר ועזב את הבית. האימא הכאובה נכנסה אל הרבי מליובאוויטש ואמרה, שהיא אינה מבינה למה זה קרה דווקא לו? הרי כל הילדים קיבלו אותו חינוך? הרבי ענה שזאת בדיוק הבעיה. הענקת לכולם אותו חינוך ולא עקבת אחרי הצרכים המיוחדים של הילד הזה.

מדרש לקח טוב שמות יח: לכל אחד ואחד נתנה תורה דרך להשיב כפי עניינו, שהרי העולם נברא בארבע מדות של בני אדם: אחד רשע, אחד חכם, אחד תם ואחד שאינו יודע לשאול.

בכך, אגב, מבוארת אחת השאלות הידועות בהגדה: כולם מכירים את הלשון הקפדנית על הבן הרשע: "מה העבודה הזאת לכם ... לכם ולא לו ... כיון שהוציא עצמו מהכלל כפר בעיקר". ידועה השאלה, הרי גם הבן החכם שואל: "מה העדות החוקים והמשפטים אשר צווה ה' אלוקינו אתכם"?

התשובות ידועות: החכם אומר בהתחלה "אשר צווה ה' אלוקינו", ואילו המילה "אתכם" נובעת מהחכמה שלו, הוא פונה אל ההורה שיצא ממצרים וקיבל בעצמו את ציווי ה'. עוד הבדל חשוב: הבן החכם פונה במנגינת שאלה – "כי ישאלך בנך" ואילו הרשע **מצהיר בסימן קריאה** – "והיה כי יאמרו"! הוא לא שואל, הוא יודע הכול. הוא לא מחפש שאלות, אלא תירוצים...

אמנם עדיין לא ברור, למה התורה מנסחת את השאלות בצורה כל כך דומה ומבלבלת ולא מחלקת ביניהם? אלא זאת גופא כוונת התורה: ההבדלים בין החכם והרשע, יכולים להיות קטנים מאוד. לפעמים זה הבדל של מילה אחת או אפילו רק **במנגינת השאלה** ולכן ההורים חייבים להיות חזק בתמונה ולהקשיב ולרחרר מסביב.

הרעיון הוא, **שחינוך הוא מלאכה שנעשית עם הרבה אכפתיות**. הורים לא יכולים להגיע הביתה בעשר בלילה ולצפות שהילדים יגדלו בכיוון הנכון. עלינו לעמוד עם היד על הדופק, עם האוזן ועם האף ולהריח מסביב¹.

עם איזה ילד צריך להתחיל? עם מי הכי חשוב להתמודד? כאמור לעיל מקור 2, התורה מסדרת את ארבעת הבנים בסדר של רשע, שאינו יודע לשאול, תם וחכם. בעל ההגדה, לעומת זאת, מסדרם בסדר אחר: חכם, רשע, תם ושאנו יודע לשאול.

¹ **וארט נפלא:** בשיחה שנשא הרבי הקודם לנשות ישראל בריגה (ליקוטי דיבורים בלשון הקודש ה/1183) דיבר על כך, שהנשים תרמו ארבעה תכשיטים למקדש: חח – עגיל האוזניים, נזם – עגיל האף, טבעת – עגיל האצבע וכומז – לפי האבן עזרא הוא עגיל על הזרוע ולפי רש"י הוא עגיל כנגד מקום הערוה. פירוש הדברים הוא, שהאישה צריכה לתרום לחינוך הילדים את "האוזן" שלה – להקשיב להם, את "האף" שלה – לרחרח מה מעניין אותם, את "האצבע" שלה – כדי לכוון אותם לאן להתקדם, את "הזרוע" שלה – כדי לעמוד בתוקף על חינוכם וכן להקפיד על "טהרת המשפחה".

המהר"ל (גבורות ה' סוף פרק נג) מסביר כי התורה מסדרת אותם לפי מידת הרשעות וחוסר העניין שלהם. רשע ושאינו יודע לשאול תחילה. הדבר מעיד על הדחיפות לענות להם ראשונים. אבודרהם מוסיף כי בעל ההגדה, לעומת זאת, מסדרם לפי מידת החכמה שלהם, כנראה כדי להקל בעגמת נפש של האבא, שלא יצטרך להתחיל בליל פסח עם הרשע וזה שאינו יודע לשאול.

מהר"ל גבורות ה' סוף פרק נג: אלו הארבעה בנינים נכתבו [בתורה] תחילה הרשע ושאינו יודע לשאול... כי תחילה יש להסיר דעת הכפירה ורק אחר כך ללמד כל אחד לפי השגתו, שכל זמן שיש כאן כפירה, לא יבוא להכיר האמת. ואחר כך לתת דעת לאינו יודע לשאול, ואחר כך התם, להעלות אותו יותר בידיעה ובפרשת ואתחנן, הבן החכם, שעולה תמיד בידיעה.

וכיון שכן, ראוי להתמקד בשני הבנים הראשונים – הרשע וזה שאינו שואל - ולהבין איך משיבים להם.

ב. הרב דובער בוימגרטן, היה שליחו הראשון של הרבי בארגנטינה. לפני שיצא לשליחות, עבד כמורה בישיבת חב"ד בניו-יורק. פעם שם לב לדבר חמור. אחד התלמידים יצא מבית המדרש בשבת וכשהוא חזר, הריח ריח שריפה מהבגדים שלו. לא היה אפשר לטעות: הבחור מחלל שבת בבוטות.

הרב בוימגרטן ניסה למשוך זמן, אבל החל לשמוע את הבחורים מתלחששים. הבעיה הייתה חמורה יותר, משום שהבחור הגיע ממשפחה רבנית חשובה ולכן המעשה שלו חולל השפעה לרעה על כולם. היה עליו לפעול מהר למען ישמעו וייראו. לפני שהרב בוימגרטן קיבל החלטה סופית על סילוק הבחור מהישיבה, הוא העביר שאלה לרבי מליובאוויטש.

הרבי ענה מילים ספורות: "עייין אבות דר"נ פי"ב". שם מסופר על אהרן הכהן, כי כאשר היה רואה אדם חוטא, היה מחבק אותו ומספר כמה הוא אוהב אותו. כאשר אותו אדם היה בא לחטוא, היה נזכר באהבתו של אהרן והיה אומר לעצמו: "איך אאכזב את אהרן? הוא בטוח שאני צדיק יסוד עולם".

הרבי אמר לו כך: לפני שאתה מטפל בבחור, תטפל בעצמך. תשנה את תפיסת העולם שלך לגבי האדם הזה. במקום לראות בו רשע ואויב, תראה בו בחור יקר שנמצא בתקופה מבולבלת וזקוק לתמיכה. אם אתה תגבש תפיסה כזו – היא תשכנע גם אותו ותחולל בו את השינוי.

יש וארט עצום בשם חמיו של הרבי מליובאוויטש, האדמו"ר רבי יוסף יצחק. הוא מעלה את השאלה בה פתחנו, מדוע נאמר "אחד חכם, אחד רשע, אחד תם" ולא "שני, שלישי, רביעי". הוא עונה תירוץ מהפכני אשר מייצג תפיסת עולם שלמה.

ההגדה מדברת אל האבא והאימא: יושבים ההורים בליל הסדר ומרגישים שהדם אוזל להם. הם עבדו כל כך קשה על האירוע והנה מגיע הבן הרשע, עושה צחוק ולעג והורס את האווירה. אומרת ההגדה להורים: אל תאמינו לו, אל תסחפו אחרי הלעג שלו. משום ש"אחד חכם, אחד רשע". גם הרשע קשור עם ה"אחד". גם הילד המתריס, קשור בעומק נפשו עם הקב"ה ורוצה את מה שאתם רוצים.

ילד יכול להיראות כך או אחרת, אבל שום דבר לא ישנה את המהות שלו. הוא ילד של הקב"ה וילד דומה לאבא שלו. ומי שלא מאמין, שיביט אל התמונה המלאה. אותו ילד שעכשיו נראה כמו רשע, פעם אחרת מגלה טוב לב ויושב עם אחיו הקטן ועוזר לו להכין שיעורי בית. פעם אחרת הוא מוותר על שעות עבודה ומגיע לעזור להורים שלו.²

² **בדיחה:** אדם נכנס לחנות מכולת והמוכר אומר לו: בוא תראה ילד טיפש. הוא קורא לילד מוזנח שיושב בחוץ על המדרכה, מראה לו ביד אחת שטר של מאה שקל וביד שנייה מטבע של חמישה שקלים ואומר לילד שיבחר ביניהם. הילד לוקח את החמישה שקלים והמוכר צוחק ואומר לקונה, תראה איזה ילד טיפש. אותו קונה התפלא על התגובה של הילד. הוא לא היה נראה כל כך טיפש. הקונה ניגש אליו ושואל בשקט: תגיד לי, למה אתה לוקח את המטבע ולא את השטר? -"כי ביום שאקח את השטר, ייגמר המשחק"...

הדוגמה הכי בוטה לכך, היא הרשע האולטימטיבי: עשו מכונה בפי כולנו "הרשע", אך התורה מספרת שיצחק אבינו אהב אותו. משום שיצחק ידע שאין ילד מנותק. יצחק היה מסוגל להביט על התמונה המלאה. אותו עשו אשר צד נשים תחת יד בעליהן, הוא גם אותו עשו שכדברי המדרש, לא היה אדם שכיבד הורים כמוהו. בכל ערב לבש את בגדי החמודות והגיע לאכול ארוחת ערב עם אביו העיוור.

קעת נבין את דברי ההגדה: "אילו היה שם – לא היה נגאל". ההגדה מדגישה כי רק במצרים הילד הזה לא היה נגאל, משום שהטוב האלוקי לא חדר בעצמותינו. אבל אחרי מתן תורה, הפך היהודי להיות טוב בעצמו. הוא מחובר בעומק נפשו עם הקדושה ותפקידנו להאיר ולגלות את הטוב הזה.

בהתאם למהלך הזה, שמעתי פעם וארט נפלא על המילים "אף אתה הקהה את שיניו": הכוונה היא להוציא את האות "שין" מהמילה "רשע" ותישאר המילה "רע", כמו **חבר**. עלינו להוציא את תפיסת הרשע ממוחנו ולהבין ש"כל ישראל חברים". כולם רוצים בעומק נפשם את אותו הדבר והוויכוח הוא רק על הדרך. אם נגבש בעצמנו תפיסה כזו – היא תחלחל גם אל הילד ותרים אותו גבוה.

3. ליקוטי שיחות א/249,252: הגמרא אומרת אף על פי שחטא, ישראל הוא. בכל מצב שיהודי לא יהיה, קיימת בתוכו נקודת היהדות. בכך מבאר מרי וחמי, האדמו"ר הקודם, את המילים 'אחד חכם ואחד רשע': בכל אחד יש את נקודת ה'אחד'. גם אצל הרשע. אלא שהיא מכוסה וצריך לגלות אותה...

לפי זה אפשר לפרש כי כאשר אומרים 'אילו היה שם לא היה נגאל', אין הכוונה לרחק אותו ח"ו, להיפך: לומר לו כי רק שם, במצרים, הוא לא היה נגאל. אך בשעת מתן תורה אמר הקב"ה לכל אדם **יחיד**: אנוכי ה' אלוקיך, **כוחך וחיותך**. ולכן כל יהודי נוגע וחשוב לכללות הכוונה. ועל ידי שמראים לו את הנועם של התורה, פועלים עליו קירוב לאבינו שבשמים.

ג. ההתמודדות עם הילד הרשע, היא יחסית קלה. הסיפור האמיתי הוא הילד שאינו שואל. הילד שלא רואה בך כתובת ומביט על ההורה כמו שריד פרימיטיבי מדור קודם. כיצד מעניינים את מי שלא מתעניין? התורה וההגדה מציגים תשובה ברורה לכך, שלא נס ליחה עד היום הזה. נפתח עם סיפור נפלא (רבים השיב מעון א/118):

לפני כמאה שנים, הייתה נדידה של יהודים ממזרח אירופה לארצות הברית. השנים הקשות של הפוגרומים, האנטישמיות ושתי מלחמות העולם, הניסו יהודים רבים מרחובות השטעטל אל העולם החדש. אלו היו הימים היפים של צמיחת התעשייה באמריקה, כאשר 'הזהב צמח על העצים' ורבים התעשרו היטב. אולם במקביל לצמיחה הגשמית, הייתה צניחה רוחנית, ניסיונות בשמירת שבת אשר גרמו לדור השני והשלישי להתרחק ממורשת בית אבא.

מעשה בסבא ונכד שנכנסו לפגישת יחידות אצל הרבי. הסבא היה יהודי מהשטעטל, אך הנכד היה דור שלישי באמריקה וגדל בעולם שונה. בערב בר-המצווה, הסבא לקח את הנכד לקבל ברכה מהרבי. אחרי שיחה קצרה עם הסבא באידיש, הרבי פנה אל הנכד באנגלית ושאל אותו שאלה מפתיעה: איזו קבוצת ספורט הוא מחבב? - בייסבול.

הרבי שאל את הילד אם הוא הולך לראות משחקי בייסבול של קבוצות גדולות? והילד השיב בוודאי. הרבי המשיך ושאל: מי הקבוצה שמנצחת במשחקים בדרך כלל? הילד שמח ללמד חכמה את הרבי ואמר בידענות: "ראב"י, אין כללים בספורט, מי שמשחק יותר טוב – הוא מנצח".

הרבי פנה אל הילד בחיוך רחב ואמר: "גם בתוך הלב שלך, יש שני שחקנים: יצר טוב ויצר הרע. כל אחד מהם מנסה למשוך אותך אל הצד שלו. אך תזכור תמיד את המסר שאתה עצמך לימדת: אין כללים בספורט. מי שמתאמץ לשחק יותר טוב – הוא מנצח". היחידות הסתיימה והילד חזר לענייניו.

חלפו שנים והוא נער בן 16. הכיתה שלו זכתה בפרס יוקרתי, לבלות סופשבוע בניו אורלינס והוא סיפר להורים על הפרס החלומי. להפתעתו, ההורים התנגדו. בסוף השבוע חל יום כיפור והם הקפידו ללכת

לבית הכנסת. הילד לא הבין מדוע יום כיפור חשוב מכל השנה והכריז כי הוא כן נוסע. הוויכוח החרף וההורים החליטו להשאיר את ההחלטה בידי. כלומר, להשלים עם זה שהוא נוסע.

ביום חמישי, ערב לפני היציאה לטיול, הוא ישב בבית של חבר וצפה במשחק בייסבול. המשחק היה צמוד ובסופו ניצחה הקבוצה הלא צפויה. הפרשן המלומד קם והכריז בפני צופי הטלוויזיה: "ככה זה בספורט, מי שמשחק יותר טוב הוא מנצח". המילים הכו בראשו של הנער. הוא נזכר שכבר שמע אותן פעם. פתאום ראה מול עיניו את הטובות של הרבי אומרות לו: "זכור תמיד, אתה נמצא במלחמה בין שני יצרים ומי שמשחק יותר טוב הוא המנצח". הוא לא נסע אל הטיול.

הרעיון הוא פשוט. הרבי לא המתין שהילד יתעניין, אלא יזם ומשך את הילד לכיוונו. במקום לצוות את הילד בציווי כזה או אחר, הרבי הציג משל עשיר מעולמו של הילד ובכך העלה ורומם אותו אליו. למעשה, זאת בדיוק העצה של ההגדה. כך מפרש רש"י ומעניק בחינם הצעה חינוכית שאין דומה לה.

4. רש"י שמות יג,ה: והגדת לבנך - בבן שאינו יודע לשאול [ולכן אתה תגיד לו מיוזמתך] והכתוב מלמדך, שתפתח לו אתה בדברי אגדה המושכים את הלב.

אל תמתין שהוא ישאל, תמשוך אותו אליך. עוד לא נולד הילד שסירב לסיפור טוב, שלא התרגש ממשמעות מאירת לב. עלינו להפוך את היהדות לחוויה של טעם ומשמעות. הדרך הטובה ביותר לעשות זאת, היא משל וסיפור מעולמו של הילד. עלינו לרדד את השיח לסיפור משפחתי אישי, שיאיר את המשמעות של יציאת מצרים בעולמו של הילד וילוה אותו לעד.

לא מדובר רק בפשט של רש"י, אלא כתבו בכמה ספרים שזה **פירוש המילה "והגדת"**. "והגדת" משורש "גוד", ובארמית פירושו **למשוך**. כמו המושגים התלמודיים "גוד אחית וגוד אסיק", פירושם למשוך למעלה ולמשוך למטה. כך פירש האונקלוס את הפסוק "וימשכו את יוסף מן הבור" – "ונגידו".

בכך נאבקת ההגדה בתכונת ה'הסתפקות במועט' של ההורים. בצוק העיתים, הפכנו להיות טכנאים של תורה ומצוות. אנו סוחבים את הילד לבית הכנסת ופוקדים עליו להתפלל. אבל **ביכולתנו להכריח אותו לעשות כל דבר - אבל לא נוכל להכריח אותו לאהוב שום דבר**. חינוך הוא למשוך את הלב ולשייך את המסרים אליו. עלינו להשקיע הרבה יותר מחשבה ולחשוב איך להאיר בפניו את התפילה ואת המשמעות שלה. לספר לו על מקרה שבו זכינו שהתפילה שלנו נענתה מהשמים. לספר על התענוג של הקב"ה מתפילה של יהודי וכן הלאה.

מה זה אומר בתכל"ס? פשוט מאוד. משקיעים כל כך הרבה מחשבה במטעמי ליל הסדר ומתנות למארחים, אך הכנת הסדר חייבת גם לכלול **סיפור טוב**. "אפילו כולנו חכמים כולנו נבונים, מצווה עלינו **לספר** ביציאת מצרים". בערב פסח, מצווה לעבור על ספרי ההגדות הפזורים בשוק, לשוטט באינטרנט ולמצוא סיפור טוב שיהפוך את הסדר הזה לחוויה משפחתית שלא תישכח.

בכך מבאר הרבי היטב את השאלה בה פתחנו: לשון התורה הייחודית אצל הבן שאינו שואל, "בעבור זה עשה ה' לי **בצאתי ממצרים**" ולא כמו אצל כל הבנים האחרים, שמדברים על **עם ישראל בכלל** – "הוציאנו ה' ממצרים". שכן אצל זה שאינו שואל, חייבים לרדד את השיח ולהפוך את סיפור יציאת מצרים לסיפור אישי הנוגע אליו במיוחד.

התוועדות הרבי מליובאוויטש ליל ב דחג הפסח תשכ"ה: הבן שאינו שואל, אינו אווז בדיבורים על יציאת מצרים שבאה מלמעלה, 'הוציאנו ה' ממצרים', איתו צריכים לדבר על כך שהאדם צריך לצאת ממצרים, 'לי בצאתי ממצרים', ... את פתח לו – צריכים לפתוח לו את הדרך ליציאת מצרים אישית על ידי שמספרים לו על ההרחבה של פסח שמוציאה את האדם מהגבלותיו ("פסח"), על כוחה של האמונה המרוממת מעל הגבלות השכל ("מצה") וזה יוביל למרירות על מצבו שאינו כפי הראוי ("מרור").

יש להוסיף גם בנוגע ללשון הייחודית "את פתח לו", בלשון נקבה: כתבו בכמה הגדות כי הדרך הטובה ביותר לעורר את הילד שאינו שואל, היא בכוח הסיפורים של האימא. אין דרך טובה יותר לשייך את הילד לתורה ומצוות, כמו סיפורי הילדות האהובים של אימא. הנה קטע באותו עניין.

התוועדות הרבי תשמו ג/394: מנהג אמהות הכשרות בישראל, שבמקום לספר לילדים סיפורים וחדשות מעיתונים וכיוצא בזה, מספרים להם סיפורי התורה (גם עניינים שלא למדו בחדר) מתוך חיות והתלהבות, עד שהדבר נעשה כמו חי, ועי"ז מקבלים הילדים חינוך אמיתי שיפעל וישפיע כל חייהם.

ונסיים בשתי נקודות נהדרות: ביום ו' אייר תשמ"ב, הרבי קיים כנס ילדים ב-770 ודיבר על כך ש"עומדים שלושים יום לפני מתן תורה" וכל ההכנות לכך צריכות להיות בהתלהבות הראויה. בשבת פרשת אמור, הרבי העיר על דברי עצמו, שהרי ו' אייר הוא שלושים יום רק לדעת רבי יוסי (שמתן תורה היה בשביעי בסיוון), אבל לדעת רבנו, מתחילים השלושים יום - יום קודם, בחמישי בסיוון?

הרבי הקדים והביא מהרמב"ם שאפשר ללכת כרבי יוסי לחומרה, וכיון שבכנס ילדים, הנקודה העיקרית היא להכניס חיות והתלהבות בלימוד התורה ולשם כך צריך לומר שעומדים שלושים יום לפני החג - בזה אפשר ללכת לחומרה כדעת רבי יוסי ולומר שעומדים בדיוק בזמן מיוחד לפני החג...

והנה סיפור נהדר לסיום: הגאון רבי אייזיק חריף חיפש חתן לבתו. הוא נכנס אל ישיבה מכובדת וביקש לפגוש בחור טוב. ראש הישיבה הציע לו לבחון בעצמו את הבחורים ולבחור את זה שנראה בעיניו. רבי אייזיק נכנס לבית המדרש והציע שאלה חזקה ברמב"ם וציפה לראות מי יידע לענות עליה. אחרי שעתיים של המתנה, איש לא ידע לענות והוא עזב את הבניין.

לפתע רץ אחריו אחד הבחורים ואומר: "רבי, אבל מה התשובה? אמנם לא אקבל את הבת שלך, אבל לפחות אזכה לשמוע את התשובה על השאלה התהומית". חיבק אותו רבי אייזיק ואמר: "חתן כמוך אני רוצה. אני לא מחפש את מי שיוודע הכול, אלא את זה שמבקש לדעת"...

זה כוחו של לימוד, זה כוחו של סיפור ושל משל. גם אם הילד "אינו יודע לשאול", אבל התפקיד שלנו כהורים, לעורר אותו ולגרות את הדמיון והסקרנות שלו. נזכה בעזרת ה' לנחת רוח רב מילדינו ולגאולה אמיתית בחודש הגאולה ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים בקרוב ממש.

**כתיבת השיעור והפצתו באופן חופשי
מתאפשרת בתמיכתם של שלוחי רבנו ברחבי תבל**

**ובחסותו האדיבה של הנגיד החסידי
ר' שניאור ורעייתו יוכבד שיחיו מינסקי
להצלחה רבה בכל ענייניהם
ולרפואה שלמה של מרת
שיינא בעשא בתיה בת ציפורה פייגה**